

Asia: VN/23399/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi kotikuntalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Näkemyksenne ihmisten kotikunnan, asuinpaikan ja väestökirjanpitokunnan määräytymistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 3, 8, 9, 11 ja 25 §)

-

2. Näkemyksenne kotikunnan ja asuinpaikan muuttumista koskevista poikkeuksista (uuden kotikuntalain 10 §)

Perustelujen mukaan 10 § vastaa nykyisen lainsäädännön 3 § , 3a§ ja 3b§ pykälää, mitä omaishoitajaliitto pitää hyvänä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian tekemä huomio lausunnossaan on kuitenkin todella merkittävä ja tärkeä: ”

Ehdotetun 10 §:n 3 momentin mukana henkilön kotikunta ja asuinpaikka muuttuvat, jos hän muuttaa toiseen kuntaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 55 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa. Kyseisen säännöksen 1 momentin mukaan, henkilö, joka haluaa muuttaa toisen hyvinvointialueen alueella sijaitsevan kunnan asukkaaksi, mutta ei ikänsä, vammaisuutensa tai muun sellaisen syyn vuoksi kykene asumaan siellä ilman perhehoitoa, laitospalveluja tai asumispalveluja, voi hakea näitä palveluja ja näiden lisäksi tarvitsemiaan muita sosiaalipalveluja siltä hyvinvointialueelta, jonka alueella kyseinen kunta sijaitsee, samoin perustein kuin jos hän olisi kyseisen kunnan asukas. Ehdotetun säännöksen perustelujen mukaan on mahdollista, että henkilö hakee laitos- tai palveluasumispaikkaa toiselta hyvinvointialueelta tietystä kunnasta, mutta hyvinvointialue tarjoaakin hänelle paikkaa toisen kunnan alueelta kuin mihin hän on hakenut. Jos henkilö tällöin vastaanottaa hänelle tarjotun laitos- tai palveluasumispaikan, hänen kotikunnakseen tulee kyseisen paikan sijaintikunta. Perustelujen mukaan tällaisissa tilanteissa henkilön oikeus valita asuinpaikkansa on jo toteutunut laitospalvelu- tai palveluasumispaikan hakemisen ja hyväksymisen kautta, eikä olisi perusteltua, että hän voisi säilyttää lähtökunnan kotikuntanaan.”

Omaishoitajaliitto yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen huomioihin sekä huomioihin siitä että perustuslain 6 § yhdenvertaisuusvelvoitetta ja perustuslain 9 § vapautta valita asuinpaikkansa ei ole riittävässä määrin huomioitu. Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi iän, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lisäksi myös esimerkiksi YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 19 edellyttää vammaisille henkilöille yhdenvertaiset oikeudet valita asuinpaikkansa.

Menettely, jossa ihminen vahingossa vaihtaa kotikuntaa palveluiden vuoksi on ongelmallinen. Kärjistäen, tämä voi johtaa siihen, että syntyy epäterve kannustin alikehittää oman alueen palveluita, siinä toivossa että ”kalliimmat” asiakkaat vaihtavat kotikuntaa. Tähän tulee jatkovalmistelussa kiinnittää riittävästi huomiota. Omaishoitajaliitto pitää ensiarvoisen tärkeänä että, ihmisille ja perheille taataan riittävät ja sopivat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, eikä heitä ilman hyväksyttävää perustetta aseteta muita heikompaan asemaan esimerkiksi oman tai läheisen vamman, terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

3. Näkemyksenne ulkomaalaisten kotikunnan saamisedellytysten tarkentamista ja kotikunnan menettämistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 4–7 ja 17 §)

-

4. Näkemyksenne muuttoilmoitusten tekemistä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 12–14 §)

Omaishoitajaliitto pitää positiivisena, että toisten puolesta asiointia kehitetään. Jotta oikeudenmenetyksiä ei tulisi toisen henkilön ilmoittaessa muutosta, olisi tärkeää, että päätökset myönnetystä sosiaalihuollon ja terveydenhuollon päätöksistä vois jatkossa pitää voimassa myös kotikuntaa ja hyvinvointialuetta vaihtaessa. Nykyinen ehdotus ei vastaa tähän, vaan tämä asia tulisi korjata jatkovalmistelussa. Mikäli päätökset eivät asiakkaan halutessa siirry sellaisinaan uudelle hyvinvointialueelle (tai Helsinkiin) voi asiakkaan välttämättömiin palveluihin tulla kohtuuton ja perusteeton katkos. Tämä voi myös vaikeuttaa eri-ikäisten ihmisten muuttoja esimerkiksi työn tai opintojen perässä tai perheen kanssa.

Lisäksi Omaishoitajaliitto katsoo, että muuttoilmoituksen tekemiseen (14 §) tulee varmistaa kaikille saavutettava tapa tehdä ilmoitus, eli huomioida esimerkiksi henkilöt, jotka eivät voi käyttää sähköisiä palveluita tai joilla ei ole käytettävissään vahvan sähköisen tunnistautumisen välineitä.

5. Näkemyksenne muuttoilmoitusten käsittelyä koskevista ehdotuksista (uuden kotikuntalain 15–21 §)

-

6. Näkemyksenne väestötietojärjestelmästä ja Digi- väestötietoviraston varmennepalveluista annettuun lakiin sekä muihin lakeihin ehdotetuista muutoksista

-

7. Esitysluonnoksessa on kuvattu lakiehdotusten keskeiset vaikutukset (jakso 4.2). Miltä osin vaikutusten arviointia olisi korjattava, täydennettävä tai tarkennettava?

Ks. vastauksemme kohdassa 9:

Omaishoitajaliitto pitää kotikuntalain kokonaisuudistusta tarpeellisena siltä osin, kun se selkeyttää lainsäädäntöä. Kotikunnalla on tiivis yhteys asiakkaalle tarjottavien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden toteutumisen näkökulmasta. Lakiehdotuksessa tulisi siis tältä osin tarkastella muutosten tosiasiallisia vaikutuksia eri väestöryhmiin, sillä muutoksilla voi olla perus- ja ihmisoikeusherkkiä ulottuvuuksia. Tämä koskee erityisesti sosiaalisia oikeuksia ja yhdenvertaisuutta, mutta välillisesti myös KP-oikeuksia kuten perhe- ja yksityiselämän kunnoitusta.

Omaishoitajaliitto pitää hyvänä, että lapsivaikutusten arviointia on tehty, mutta muun muassa ns. paperittomissa perheissä asuviin lapsiin, vuoroasumistilanteissa asuviin lapsiin sekä mahdollisesti myös nuoriin ja alaikäisiin hoivaajiin kohdistuvat muutokset tulisi huomioida paremmin ja monipuolisemmin. Lapsivaikutusten lisäksi tulisi tehdä myös vaikutusarviointi vammaisvaikutuksista, vaikutuksista iäkkäisiin henkilöihin sekä erilaisista omaishoidon tilanteista. Esitysluonnoksen mukaan esitetään muutoksia myös sosiaalihuoltolain 12 ja 57 §:iin sekä terveydenhuoltolain 16 §:ään, mutta näistä ei ole täsmällisiä muutosesityksiä mukana aineistossa

8. Esitysluonnoksessa on kuvattu vaihtoehtoisia toteuttamistapoja (jakso 5.1). Olisiko jokin näistä toteutustavoista perustellumpi kuin esityksessä ehdotettu malli?

-

9. Muut kommentit esitysluonnoksesta

Omaishoitajaliitto pitää kotikuntalain kokonaisuudistusta tarpeellisena siltä osin, kun se selkeyttää lainsäädäntöä. Kotikunnalla on tiivis yhteys tarjottavien ja toteutettaviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden näkökulmasta. Lakiehdotuksessa tulisi siis tältä osin tarkastella muutosten tosiasiallisia vaikutuksia eri väestöryhmiin, sillä muutoksilla voi olla perus- ja ihmisoikeusherkkiä ulottuvuuksia.

Omaishoitajaliitto pitää hyvänä, että lapsivaikutusten arviointia on tehty, mutta muun muassa ns. paperittomissa perheissä asuviin lapsiin, vuoroasumistilanteissa asuviin lapsiin sekä mahdollisesti myös nuoriin ja alaikäisiin hoivaajiin kohdistuvat muutokset ja näiden kohderyhmien tarpeet tulisi huomioida paremmin. Lapsivaikutusten lisäksi tulisi tehdä myös vaikutusarviointi vammaisvaikutuksista, vaikutuksista iäkkäisiin henkilöihin sekä erilaisista omaishoidon tilanteista.

Esitysluonnoksen mukaan esitetään muutoksia myös sosiaalihuoltolain 12 ja 57 §:iin sekä terveydenhuoltolain 16 §:ään, mutta näistä ei ole täsmällisiä muutosesityksiä mukana aineistossa.

Tällä hetkellä sosiaalihuollon palveluita saavien vapaa liikkuvuus ja mahdollisuudet muuttaa työn tai opiskelujen perässä ei toteudu yhtä hyvin kuin muun väestön. Epävarmuutta aiheuttaa muun muassa erilaisten arjessa välttämättömien palveluiden saatavuus ja toteutuminen. Tämä voi olla mahdollisesti ristiriidassa YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 19 kanssa, jonka mukaan vammaisten henkilöiden tulee voida valita asuinpaikkansa muiden tavoin. Julkisen vallan – ja siten nyt hallitusvastuuta kantavien ministereiden ja hyvinvointialueiden viranhaltijoiden – on turvattava perusoikeuksien, ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutuminen. Omaishoitajaliitto ehdottaa, että parempaa ihmisoikeuksien toteutuminen turvattaisiin jatkossa siten, että asiakas voi halutessaan siirtää voimassa olevat päätökset vähintäänkin soveltuvin osin uuteen kuntaan tai hyvinvointialueeseen muuttaessa. Yksinkertaisinta tämä olisi, mikäli se turvattaisiin selkeästi lainsäädännössä. Vaihtoehtoisesti hyvinvointialueet voisivat myös mahdollisesti tehdä linjauksen, jossa aiemmat palvelutarpeen arvioit ja päätökset hyväksyttäisiin asiakkaan näin tahtoessa sellaisenaan myös ko. uudella hyvinvointialueella(/Helsingissä).

Omaishoitajaliitto pitää myös tärkeänä, että ko. uudistuksesta tiedotetaan selkeällä ja saavutettavalla tavalla. Tällä hetkellä tietoa kotikunnan määräytymisestä muutettaessa esimerkiksi palveluasumiseen toiseen kuntaan löytyy tietoa lain lisäksi lähinnä yhdestä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Kuntainfosta, mitä ei voi pitää tiedon saavutettavuuden kannalta riittävänä. Esimerkiksi kehitysvammaiset ja vastaavaa tukea tarvitsevat ihmiset voinevat vain harvoissa tapauksissa hyödyntää tällaisessa muodossa olevaa tietoa. Myös maahanmuuttajilla ja ikäihmisillä voi olla samankaltaisia haasteita. Selkeästä ja mahdollisuuksien mukaan selkokielisestä tiedosta hyötyvät kaikki!

Vartio Elias
Omaishoitajaliitto ry